

Levn fra Kjølbysgaard

af Michael Vandet

I museets gård i Thisted er anbragt flere sten med indskriptioner og symboler fra Kjølbysgaard. Artiklen fortæller om stenenes oprindelse og skæbne efter Kjølbysgaards nedrivning i 1918.

Fra tid til anden får museet forespørgsler om, hvad der sidder i muren, som omkranser museets lille gård. Og svaret er meget ligetil, idet der til venstre er tale om to sammenhængende sandstenstavler med en nu ulæselig indskrift samt til højre et tredelt sandstensrelief, som udgør to våbenskjolde med indskrift. Nederst i muren ses fem mindre granitsten ligeledes med hver sin indskrift.

Stenene stammer fra herregården Kjølbysgaard i Hunstrup, altså den Kjølbysgaard som excellencen, geheimeråd Willum Berregaard lod opføre i 1766. Den gamle Kjølbysgaard, hvor Enevold Berregaard og Anne Søe residerede, lod barnebarnet Willum Berregaard helt ombygge i 1766, så den igen var i sådan en stand, at han selv og hans højvelbårne frue med respekt for sig selv kunne bo stands-mæssigt, når de da var her på egnen. De ejede jo ligeledes det langt mere statelige Borreby Slot ved Skælskør, og Willum Berregaard havde som amtmand i Korsør og Antvorskov amter sin embedsbolig på Antvorskov Slot ved Slagelse.

Willum Berregaard var født den 2. januar 1717 på Antvorskov Slot som søn af justitsråd, kammerherre og konferensråd Christian Frederik Berregaard og hustru Jytte Worm. Willum Berregaard var en særdeles driftig og begavet mand, som nåede de allerhøjeste stillinger i samfundet. Han var således bare 19 år gammel blevet hofjunker hos kong Christian den 6. i 1736, i 1739 blev han justitsråd, i 1741 amtmand i Korsør og Antvorskov am-

ter, i 1745 etatsråd, i 1751 blev han deputeret i admiralitetet, i 1753 assessor i højesteret, i 1759 direktør for fattigvæsenet, 1767 geheimeråd og i 1769 justitiarius i højesteret. Ind imellem alt dette formåede han at blive gift den 25. november 1749 i Slagelse med rigsgrevinde Beate Antonia Augusta von Reuss-Plauen, der var født den 6. april 1723 i Halle i Tyskland.

Willum Berregaard døde kun 52 år gammel i 1769. At en person i et så forholdsvist kort liv kunne nå så meget og endda helt op i

Willum Berregaard malet i 1769 af G. Fuchs. Maleriet hang oprindeligt på Kjølbysgaard, men er nu i privat eje.

de allerhøjeste stillinger i samfundet, kan måske overraske os lidt i dag; men da skal man huske på, at Willum Berregaard tilhørte en endog meget rig og anset gren af adelen, der dengang havde den enevældige monarks gunst. Således var Willum Berregaards far, Christian Frederik Berregaard, blevet udnævnt af kong Christian den 6. til amtmænd i både Korsør og Antvorskov amter i 1734. Amtmanden havde da embedsbolig på Antvorskov Slot, men Christian Frederik Berregaard ejede også Borreby Slot ved Skælskør, som han havde købt to år forinden for 33.000 rigsdaler, da han var viceborgmester i København. Da Christian Frederik Berregaards hustru døde i 1741, tog han sin afsked som amtmænd, hvorefter sønnen Willum Berregaard simpelthen arvede embedet efter sin far.

Når Willum Berregaard nåede så langt, som han gjorde rent karrieremæssigt, skyldtes det altså for en god dels vedkommende nedarvede rettigheder, en god portion smidighed og naturligvis stor dygtighed. At han blev Hvid Ridder af Dannebrogordenen på kong Frederik den 5.'s fødselsdag i 1763 og

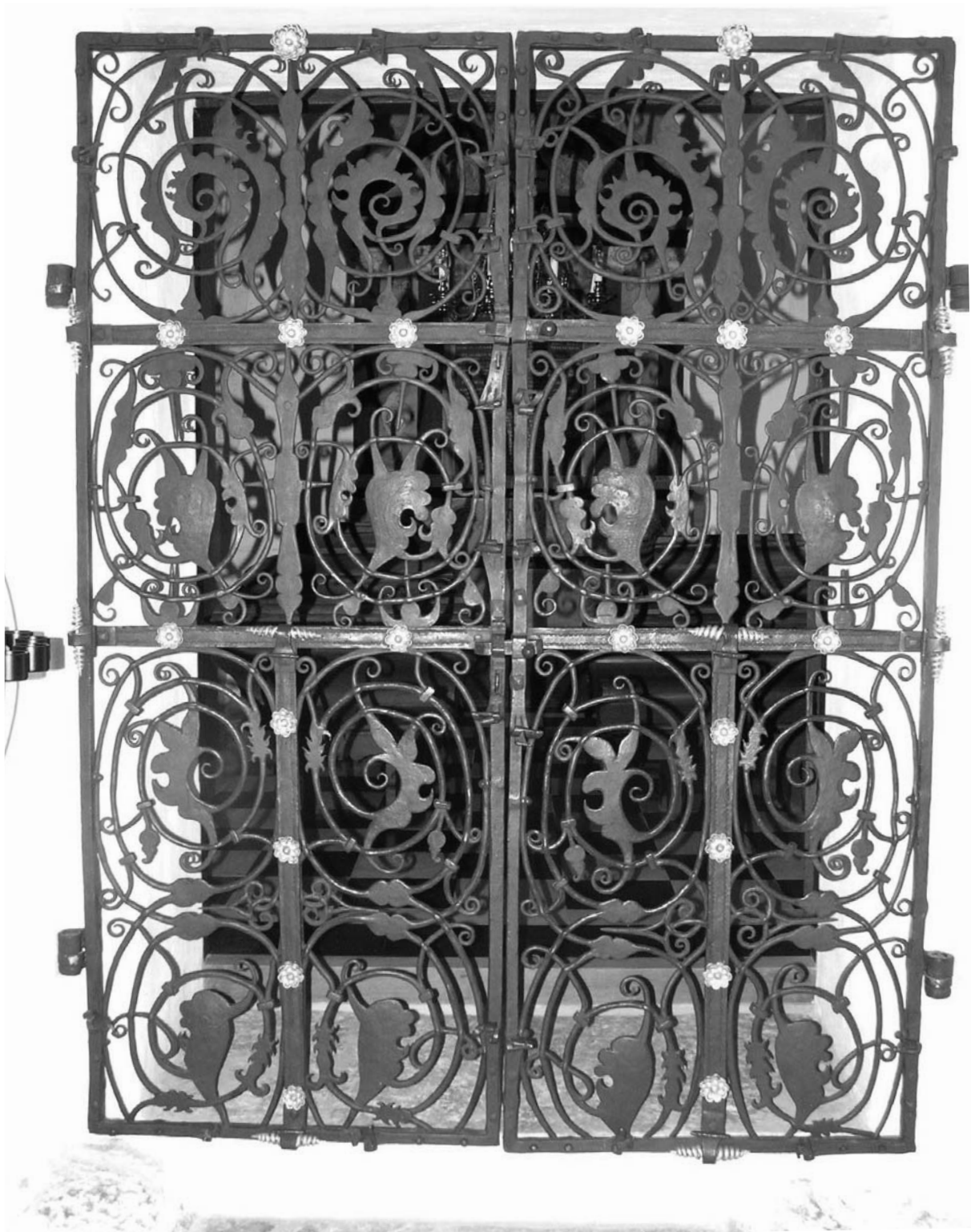
senere blev benådet med Storkorset af Dannebrogordenen, viser, at han var med i den helt nære kreds omkring monarken. Men at han blev portrætteret ved siden af kong Frederik den 5. på et fornemt maleri ejet af den senere kong Christian den 7., det vidner om direkte venskab med kongen, noget der var forbeholdt de få udvalgte.

Det viste maleri af Willum Berregaard blev malet samme år, som han døde. Han døde på magtens tinde den 1. december 1769 i København og blev begravet i det Berregaardske gravkapel i Thisted kirke, men først et halvt år senere, nemlig den 6. juni 1770. Hans hustru overlevede ham i adskillige år. Efter sin mands død flyttede hun ind på Vallø Stift syd for Køge, hvor hun blev første stiftsdame. Her trak hun sig tilbage, dyrkede sin gudfrygtighed og udøvede omfattende velgørenhed. Hun døde 19. november 1797 i Slagelse, næsten 28 år efter sin mand, og hun blev ligeledes gravlagt i det Berregaardske gravkapel i Thisted kirke.

Det er denne person, excellencen Willum Berregaard, som er ophavsmanden til stenene

Billede af Kjolbygaard set fra gårdspladsen. Sandstensrelieffet ses over hoveddøren.

Indgangen til Berregaards kapel i Thisted kirke.

Sandstensrelieffet med de to våbenskjolde i museets gård.

i museets gård. Da han i 1766 lod opføre en ny 70 alen lang (ca. 44 m) hovedbygning på Kjolbygaard, skulle ingen lades i tvivl om ejerforholdet til herregården. Derfor fik han lavet et relief i sandsten, som skulle opsættes og pryde frontonen over hoveddøren ud mod gårdspladsen.

Relieffet prydes i midten af to sammenfattede våbenskjolde, nemlig til venstre det Berregaardske våbenskjold og til højre det Reuss-Plauenske våbenskjold samt ægteparrets forbogstaver over hvert våbenskjold. WB for Willum Berregaard og BAA GRvPL for Beate Antonia Augusta Grevinde af Reuss-Plauen.

Billede af Kjolbygaard set fra haven. Sandstentavlerne ses over havedøren.

Specielt for Berregaards våbenskjold i netop dette relief er, at Willum Berregaards våbenskjold ses omhængt forneden af Dannebrogordenens Ordenskæde, tegnet på han var Storkorsridder af Dannebrogordenen.

Selve det Berregaardske våbenskjold blev lavet til Willum Berregaards farfar, Enevold Berregaard, da han blev adlet i 1726. Det består af et skjold, som er tværdelt ved en skak-tavlebjælke i tre rækker. I feltet over bjælken ses tre stjerner ved siden af hinanden, hver stjerne med seks takker. I feltet under bjælken ses en trane stående på en høj. På hjælmen ses en stjerne mellem de to ørnevinger.

Sandstentavlerne lod Willum Berregaard udføre som prydelser af frontonen over havedøren mod øst, for at enhver besøgende kunne se, at der her boede lærde personer, hvis dannelse var af høj europæisk klasse, idet tavlernes indskrift var på latin:

Ave æternium Enevoldi Berregaard consil. just. sedis hujus gentilitia fundatoris pio jussu et legatis sumptibus hos ædes gratus et lubens extruxit Vilhelmus Berregaard ovord - - - clavis etc. Anno MDCCLXVI

Som på dansk lyder således:

Til evigt æresminde om justitsråd Enevold Berregaard, grundlæggeren af dette stamhus, på hans venlige befaling og for hans testamenterede pengemidler har Willum Berregaard R af D - - - taknemmeligt og beredviligt opført denne bygning år 1766.

Vi har altså en temmelig nøjagtig datering af såvel sandstenstavlerne som sandstensrelieffet, nemlig at de stammer fra omkring 1766. At de endnu eksisterer her næsten 240 år efter og endda i museets varetægt, det er en historie helt for sig selv.

Som det nok er de fleste bekendt, eksisterer Willum Berregaards Kjølbygaard i Hunstrup ikke mere. Efter Willum Berregaards død i 1769 overgik herregården til hans søn Frederik Berregaard, som da var bare 19 år gammel. Han var gået soldatervejen, men var hele livet sjæleligt syg; han led meget under hallucinationer og havde andre psykiske lidelser. Han oplevede da også store sorger i sit familieliv, således døde hans hustru samt to småbørn af kopper på Kjølbygaard i 1787, og hans andet ægteskab blev ulykkeligt og endte med skilsmisse. Det er derfor forståeligt, at han tidligt i livet følte sig træt og ønskede at leve stille og tilbagesluttet. Han orkede slet ikke mere at komme på Kjølbygaard, idet stedet for ham vakte dårlige minder, og gården blev utålelig for ham at tænke på. Han fik da efter ansøgning ophævet stamhuset Kjølbygaard, og i 1804 solgte han herregården.

Efter 116 års ejerskab var den Berregaardske tid forbi på Kjølbygaard. Derefter fulgte en meget omskiftelig periode for herregården, der skiftede ejer ikke mindre end 7 gange i 1800 tallet, og i 1915 blev den gamle herregård med et tilliggende på 305 tdr. land solgt for 210.000 kr. til Thylands Udstykningsforening. Denne videresolgte avlsbygningerne og jordtilliggendet, hvorpå der op-

Detaljebillede af sandstenstavlerne med latinsk indskrift (nu ulæselige) i museets gård.

stod hele 27 husmandssteder og 13 parceller jord.

Foreningen beholdt hovedbygningen og den store, smukke have med den statelige lindeallé, idet man gerne ville sikre gården mod fuldstændig udslettelse. Der blev ført forhandlinger med Hunstrup-Østerild kommune såvel som med de kirkelige myndigheder for om muligt at få indrettet hovedbygningen til skole eller til præstebolig. Forhandlingerne førte dog ikke til noget.

I 1916 solgte udstykningsforeningen hovedbygning og have for 13.000 kr. til en slægtning af gårdens sidste ejer. Den ny ejer var forfatteren Hans Kirks far, der var læge i Hadsund. Nu troede man så, at gården var sikret for eftertiden, men i 1918 videresolgte læge Kirk hele herligheden til en entreprenør Fritsche, og så var Kjølbygaards dage talte. Hovedbygningen blev revet ned, mursten, vinduer og døre blev solgt, kampestenene i soklen og hele den store kælder blev slået til skærver, og hele vognladninger af træ blev kørt væk fra haven. Nedbrydningen var fuldstændig, der var bagefter ikke en stump tilbage af noget, der blot kunne minde om hovedbygningen. Så her gælder de gamle ord

fra latin: Sic transit gloria mundi – Således forgår alverdens herligheder.

Dog blev sandstenstavlerne og sandstensrelieffet ikke ødelagt, men solgt af entreprenør Fritsche til en »Stræbsom mand af den nye krigsadel«, det vi i dag kalder en gullaschbaron. Køberen ville anbringe relieffet med våbenskjoldene på sin villa ved Øresundskysten. Imidlertid forsvandt hans rigdom, før han fik betalt Fritsche, og relief og tavler forblev i entreprenørens eje.

Så skete det, at entreprenør Fritsche gik fallit i Frederikshavn, hvor også tavler og relief befandt sig. Den fordums store entreprenør forsvandt pludselig ud af landet under rettens opgørelse af hans fallitbo, og her kommer museet ind i billedet via et af dets daværende meget aktive bestyrelsesmedlemmer, nemlig overretssagfører Billeskov Jansen. Overretssagføreren havde nemlig en fordring at gøre i fallitboet efter Fritsche, idet Billeskov Jansen engang havde lånt Fritsche tusind kroner, mod at entreprenøren overlod forskellige genstande fra Kjølbysgaard til overretssagføreren, deriblandt sandstenstavlerne og sandstensrelieffet.

Da Fritsche aldrig betalte Billeskov Jansen pengene tilbage, fordrede Billeskov Jansen at få udleveret tavlerne og relieffet fra fallitboet, hvilket retten indvilgede i. Overretssagføreren sikrede således, at såvel tavler som relief ikke blev sat til salg ved den efterfølgende offentlige indboauktion. Han tilbød derefter

museet tavlerne, relieffet samt tre af Kjølbysgaards tapeter, som var deponeret på Nationalmuseet, for et beløb af 500 kr. Desuden ønskede han refunderet de omkostninger, der kom ved indpakning og forsendelse med statsbanerne fra Frederikshavn til Thisted.

Det kan i denne forbindelse nævnes, at det af fragtbrevet fra statsbanerne fremgår, at den solide trækasse, som tavlerne og relieffet blev fragtet i, vejede 425 kg, og at fragten beløb sig til 21 kr. 35 øre – det var i 1920. Sådan gik det til, at tavlerne med latinsk indskrift og relieffet med våbenskjoldene kom i museets varetægt, for naturligvis vedtog museets daværende bestyrelse at erhverve klenodierne fra Kjølbysgaard.

Dog har de snart 240-årige klenodier ikke siddet i museumsmuren siden 1920. Da man erhvervede genstandene, havde museet til huse i Skolegade 9, og da man flyttede derfra ned i Spangbergs villa i 1939, havde de så vidt vides i mange år deres placering i museets smukke have. Da museet fik tilbygningen i 1954, valgte man at indsætte de gamle levn fra Kjølbysgaard i den nyopførte mur, som omkranser museets gård.

Michael Vandet

Født 1959. Museumsassistent, Museet for Thy og Vester Hanherred.